

چکیده

حمایت جامعه از افراد و حفظ امنیت جامعه، همواره در راس برنامه های نظام کیفری حاکم است و قانون گذار در راستای همین اندیشه، دست به تدوین تدابیری در جهت انسانی تر نمودن کیفر زد که پیش بینی تخفیف مجازات، در صورت احراز کیفیات مخففه، یکی از همین تدابیر است.

این پژوهش به روش توصیفی - تحلیلی در قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲، قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر و الحاق موادی به آن مصوب ۱۳۷۶ با آخرین اصلاحیه مصوب ۱۳۸۹ و قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا، اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۴، با موضوع کیفیات مخففه قضایی در صدد آن است که از یک سو با بررسی تطبیقی قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ نسبت به قانون مجازات اسلامی سابق به بررسی پیشرفت ها و پسرفت ها قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ و از سوی دیگر به بررسی ایرادها و ابهام های موجود در قوانین موضوع این پژوهش بپردازد. آنچه از این پژوهش بدست آمد این است که قانون مجازات اسلامی جدید، نسبت به قانون مجازات اسلامی سابق، در موضوع کیفیات مخففه مجازات، پیشرفت داشته است و ایرادها و ابهام های متعددی وجود دارد.

واژگان کلیدی:

کیفیات مخففه، تخفیف، مجازات های تعزیری، پیشرفت، پسرفت

فهرست مطالب

بخش اول: کلیات و مفاهیم.....	۱
فصل اول: کلیات تحقیق.....	۲
مقدمه.....	۲
بیان مسئله.....	۲
اهمیت و ضرورت انجام موضوع تحقیق.....	۴
اهداف تحقیق.....	۵
سوالات تحقیق.....	۵
فرضیه های تحقیق.....	۵
سوابق تحقیق.....	۶
ساماندهی تحقیق.....	۷
فصل دوم: تعریف اصطلاحات و مفاهیم.....	۸
مبحث اول: کیفیات مخففه به عنوان یکی از نهادهای جزائی.....	۸
مبحث دوم: تفاوت کیفیات مخففه با سایر عوامل تخفیف دهنده و عوامل اسقاط کننده مجازات.....	۱۱
گفتار اول: تفاوت کیفیات مخففه با معاذیر قانونی.....	۱۲
گفتار دوم: تفاوت کیفیات مخففه با عوامل رافع مسئولیت کیفری.....	۱۳
گفتار سوم: تفاوت کیفیات مخففه مجازات با عوامل موجهه جرم.....	۱۶
مبحث سوم: جهات تخفیف.....	۱۶
گفتار اول: گذشت شاکی یا مدعی خصوصی.....	۱۷
گفتار دوم: همکاری موثر متهم در شناسایی شرکا یا معاونان، تحصیل ادله یا کشف اموال و اشیاء حاصله از جرم یا به کار رفته برای ارتکاب آن.....	۱۹
گفتار سوم: ارتکاب جرم تحت تاثیر اوضاع و احوال خاص.....	۲۰
گفتار چهارم: اعلام متهم قبل از تعقیب، یا اقرار موثر او در مرحله تحقیق.....	۲۱

- گفتار پنجم: ندامت، حسن سابقه یا وضع خاص متهم ۲۳
- گفتار ششم: کوشش متهم در جهت تخفیف اثرات جرم یا جبران زیان ناشی از آن ۲۶
- گفتار هفتم: تخفیف بودن زیان وارده به بزه دیده یا نتایج زیان بار جرم ۲۷
- گفتار هشتم: تاثیر ضعیف مداخله و مباشرت شریک در حصول جرم ۲۷
- بخش دوم: مبانی اصول حاکم بر کیفیات مخففه و تاثیر کیفیات مخففه بر تعیین مجازات ۲۹
- فصل اول: اصول حاکم بر کیفیات مخففه قضایی ۳۰
- مبحث اول: اختیار دادگاه در استفاده از کیفیات مخففه ۳۱
- گفتار اول: آراء موافقان مطلق بودن اختیار دادگاه در تخفیف مجازات بواسطه وجود جهات مخففه ۳۲
- گفتار دوم: آراء مخالفان مطلق بودن اختیار دادگاه در تخفیف مجازات بواسطه وجود جهات مخففه ۳۳
- گفتار سوم: محدودیت های قانونی وارد بر اصطلاح «دادگاه می تواند» ۳۴
- مبحث دوم: مکلف بودن دادگاه به قید جهات تخفیف در حکم ۳۶
- مبحث سوم: منع دادگاه در تخفیف و تبدیل توام مجازات ۳۶
- مبحث چهارم: قلمرو قانونی خاص در اعمال کیفیات مخففه ۳۷
- گفتار اول: تعزیرات ۳۷
- گفتار دوم: مجازات های بازدارنده ۵۱
- مبحث پنجم: دادگاه تنها مرجع صالح برای اعمال کیفیات مخففه ۵۳
- مبحث ششم: امکان اعمال کیفیات مخففه در تعدد جرم ۵۵
- گفتار اول: انواع تعدد جرم ۵۶
- گفتار دوم: ضوابط تعیین مجازات در تعدد جرم ۵۹
- مبحث هفتم: امکان اعمال کیفیات مخففه در تکرار جرم ۶۲
- گفتار اول: شرایط تحقق تکرار جرم ۶۴

گفتار دوم: ضوابط تعیین مجازات در تکرار جرم.....	۶۸
مبحث هشتم: منع اعمال مجدد تخفیف، در صورت وجود نظیر کیفیات مخففه.....	۷۶
فصل دوم: تاثیر کیفیات مخففه بر تعیین مجازات.....	۷۶
مبحث اول: تقلیل مجازات.....	۷۷
مبحث دوم: تبدیل مجازات.....	۷۹
مبحث سوم: تعویق تعیین مجازات.....	۸۱
مبحث چهارم: معافیت از کیفر.....	۸۲
مبحث پنجم: تعلیق مجازات.....	۸۳
فصل سوم: نتیجه گیری، پیشنهادات.....	۸۷
نتیجه گیری.....	۸۷
منابع.....	۹۳

فهرست اشکال

- شکل شماره ۱- کودکی یکی از مصادیق عوامل رافع مسئولیت کیفری..... ۱۴
- شکل شماره ۲ - اظهارات و راهنمایی متهم، یکی از جهات مخففه..... ۲۰
- شکل شماره ۳ - کهولت سن، یکی از مصادیق تمثیلی وضع خاص متهم..... ۲۴
- شکل شماره ۴ - دادگاه، مرجع تعیین مجازات و تخفیف کیفر..... ۵۴

بخش اول:
کلیات و مفاهیم

فصل اول: کلیات تحقیق

مقدمه

آنچه را قانون گذار، در متون قوانین به عنوان مجازات تعیین می کند، در واقع، مفهوم کلی مجازات است، اما مجازاتی که به وسیله دادگاه تعیین می گردد، مفهوم بالفعل مجازات است. در رابطه با تعیین مجازات، از یک سو، ناکارآمدی اصل ثبات و تساوی مجازتها در لحاظ نمودن ویژگی های فردی و اجتماعی خاص هر مجرم، ضرورت عدالت، در اعمال مجازات را توجیه می کند و از سوی دیگر، اصل ضرورت عدالت نیز به نوبه خود، اصل ضرورت فردی کردن کیفر را بنا می نهد.^۱ ریموند سالی^۲ فرانسوی، تفویض اختیار به قاضی را لازمه عدالت و انصاف دانسته و معتقد است: «در بین کلیه افرادی که مرتکب جرم شده اند فقط یک وجه اشتراک وجود دارد که آن هم جرم ارتكابی است که در مورد همه آن افراد یکسان است. صرف نظر از این جرم خاص شباهت دیگری بین آنان وجود ندارد. اختلاف و تفاوت های عظیمی در خصوص سن، تربیت، وضع اجتماعی، وضع سلامتی، وضع روحی و روانی، میزان هوش و مذهب و غیره، آن ها را از هم جدا می نماید در چنین شرایطی و با توجه به این اختلاف، عدالت و انصاف ایجاب می نماید که بین مجازات مجرمین تفاوت هایی وجود داشته باشد. باید به قاضی اجازه داده شود که به هنگام محاکمه، کلیه این عوامل را در نظر گرفته و با توجه به جمیع جهات، مجازاتی متناسب با شخصیت هر فرد مجرم تعیین نماید.»^۳

بیان مسئله

اتخاذ رویکرد تخفیفی در تعیین مجازات، حاصل وجود عوامل مخففه ای است که حکایت از آن دارد که، مجرمی که قاضی در صدد تعیین کیفر برای وی است، شایستگی برخوردار از رافت اجتماعی که قانون گذار با صدور مجوزی قانونی، برای وی در نظر گرفته است را دارد.

کیفیات مخفف،^۴ اوضاع و احوالی هستند همانند عذرهای مخفف، که سبب کاهش مجازات می گردند، با این تفاوت که، هر گاه وجود آن ها برای قاضی محرز گردید در اعطای تخفیف مختار است.^۵

^۱- لازرژ، کریستین، درآمدی به سیاست جنایی، نجفی ابرند آبادی، علی حسین، چاپ اول، نشر میزان، تهران، ۱۳۸۲، ص ۴۸

^۲-R.Saleille

^۳-محسنی، مرتضی، کلیات حقوق جزا، ج اول، چاپ دوم، انتشارات گنج دانش، تهران، ۱۳۷۵، ص ۲۰۴

^۴-The mitigating circumstances

^۵- اردبیلی؛ محمدعلی، حقوق جزای عمومی، ج سوم، چاپ چهارم، نشر میزان، تهران، ۱۳۹۳، ص ۱۴۴

کیفیفات مخففه، دارای فواید بسیار مهمی هستند، از جمله، منطبق کردن مجازات با شخصیت بزهکار و اجرای عدالت با عنایت به افکار عمومی. کیفیات مخففه به قاضی اجازه می دهد تا با توجه به روحیات و سوابق و همچنین انگیزه بزهکار، در ارتکاب جرم، تصمیم خود را هرچه بهتر با وضعیت فعلی او متناسب سازد.

سیاست فردی کردن مجازات، به ویژه در مورد کیفرهای ثابت، مانند اعدام، تعیین میزان مناسب را دشوار می سازد، ایجاب می کند که قاضی در این گونه موارد ابزاری در اختیار داشته باشد تا به این مقصود برسد، این ابزار همان کیفیات مخففه، است.^۱

تخفیف بواسطه احراز کیفیات مخففه، حقی است مشروط برای مجرم که در صورت وجود شرایط مقرر و فقدان موانع، دادگاه می بایست نسبت به اجرای آن براساس مروت یعنی حسن و قبح عرفی و اجتماعی و لحاظ شرایط و اوضاع و احوال حاکم بر قضیه، اقدام کند.^۲

از آنجا که از اهداف مترقی در علم حقوق، تدوین قانون جزایی به نحوی است که مجازات برای بزهکار، طوری تعیین گردد که سبب اصلاح و نوسازگاری وی شود، بنابراین در نظام کیفری هر جامعه ای، باید به قاضی کیفری اجازه داده شود تا در مورد برخورد و تعیین کیفر بزهکارانی که مستحق رفت بیشتری هستند، مجازات را با توجهی دو چندان به مجرم و شرایط ارتکاب جرم از سوی وی متناسب سازد و گنجاندن کیفیات مخففه در متن قانون، مقنن را به این مقصود نزدیک تر می سازد.

روش تحقیق در این پژوهش، توصیفی و تحلیلی است و متعاقب آن از روش گردآوری داده های کتابخانه ای، به منظور مراجعه به منابع علمی موجود و بررسی و مطالعه دقیق مطالب و استنتاج مطالب مربوط استفاده می گردد.

برای مطالعه و بررسی مطالب مرتبط با موضوع این پژوهش، با استفاده از:

۱. متن قوانین مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر و الحاق موادی به آن مصوب ۱۳۷۶ با آخرین اصلاحیه مصوب ۱۳۸۹ و قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری، در موضوع کیفیات مخففه قضایی، به تجزیه و تحلیل مواد موجود در این قوانین پرداخته شده است.

۲. نتایج محققین و اساتید علم حقوق که پیش از این، در موضوعات مشابه و مرتبط با موضوع این پژوهش به رشته تحریر در آمده است.

^۱ - منبع پیشین، ص ۱۴۵

^۲ - آقای نیا، حسین، تخفیف مجازات: سلطنت مطلق یا اختیار مقید، علوم جنایی (مجموعه مقالات در تجلیل از استاد دکتر محمد آشوری)، چاپ دوم، انتشارات سمت،

تهران، ۱۳۸۸، ص ۲۰

۳. کتاب هایی که نام آنها در قسمت منابع، به تفصیل نگارش خواهد یافت.

۴. سایت های اینترنتی.

متون موجود و در دسترس از رویه قضایی و نظریات مشورتی اداره حقوقی قوه قضاییه، در موضوعات مرتبط با موضوع این پژوهش که محتویات آنها در پیشبرد اهداف تحقیق، راهگشا هستند، استفاده می شود. فیش برداری از اطلاعات حاصل از مطالعات به روش کتابخانه ای از کتب و مدارک مرتبط به موضوع ابزاری است که برای گردآوری اطلاعات در این تحقیق از آن استفاده می شود.

اهمیت و ضرورت انجام موضوع تحقیق

در این پایان نامه، تلاش بر این است تا، جایگاه کیفیات مخففه قضایی در قوانین کیفری ایران با محوریت قوانین مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر و الحاق موادی به آن مصوب ۱۳۷۶ با آخرین اصلاحیه مصوب ۱۳۸۹ و تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری، بررسی و به وضعیت و هم چنین نقاط قوت و ضعف و پیشرفت ها و پسرفت های آن ها، پرداخته شود.

مهمترین مسائلی که در راستای نیل به اهداف این تحقیق به آن ها پرداخته خواهد شد عبارتند از:

قلمرو قانونی کیفیات مخففه، طبیعت جرم ارتكابی، شرایط خاص اعمال کیفیات مخففه، اثر کیفیات مخففه و موارد کیفیات مخففه در قوانین مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، اصلاح مبارزه با مواد مخدر و الحاق موادی به آن مصوب ۱۳۷۶ با آخرین اصلاحیه مصوب ۱۳۸۹ و تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری، می باشد.

با عنایت به وجود مشکلات و پرسش های بی پاسخ فراوانی که در موضوع تخفیف بواسطه وجود و احراز کیفیات مخففه قضایی وجود دارد و از اهمیت بسزایی برخوردار است و از آنجا که در پژوهشهای انجام شده تا کنون در این باره، از سوی دیگر پژوهشگران، توجه چندانی به این موارد نشده است و بیشتر به حواشی امر و بیان کلیاتی در این باره اکتفا شده است و بیشتر توجه این پژوهشگران، معطوف به بررسی کیفیات مخففه در قانون مجازات اسلامی سابق بوده است و به بررسی جایگاه کیفیات مخففه قضایی در قوانین مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر و الحاق موادی به آن مصوب ۱۳۷۶ با آخرین اصلاحیه مصوب ۱۳۸۹ و قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری، پرداخته نشده است. از این رو، انجام این پژوهش، بیش از پیش ضرورت داشته و دارد.